

Nr 62.

Av herr **Palmstierna**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en särskild beredning för granskning i vissa avseenden av vattenrätts- och dikningslagstiftningskommittéernas betänkande av den 17 december 1910.

Behovet av en ny vattenrättslagstiftning har med den föregående utvecklingen av kraftindustrien blivit alltmer kännbart. Genom skrivelse den 10 maj 1904 har riksdagen också hos Kungl. Maj:t hemställt om förändring och omarbetande av nu gällande författningar, så att de komme att bättre motsvara de krav, som nutida förhållanden ställde på vattenrättslagstiftningen. Med anledning av denna framställning uppdrog Kungl. Maj:t den 13 januari 1906 åt en kommitté, bestående af fyra ledamöter, »att utarbeta förslag till ny lagstiftning angående jordägares rätt öfver vattnet å hans grund och till de förändrade bestämmelser i andra delar av lagstiftningen, som härav påkallades».

Denna kommitté har sedermera, efter samarbete med dikningslagskommittén, som tillsattes den 12 juli 1907, framlagt sitt betänkande, vilket dagtecknats den 17 december 1910. Nu var det tydligen den dåvarande regeringens avsikt att snarast möjligt bringa betänkandet i form av kungl. proposition å riksdagens bord, och när detsamma för yttrandes inhämtande utsändes på remiss till ämbetsverk och myndigheter, sattes tiden härför osedvanligt kort, särskilt i betraktande av den föreslagna lagstiftningens utomordentligt genomgripande betydelse. Remisshandlingens utsändes den 24 mars 1911 och svar begärdes till den 1 november samma år. Tydligen var det omöjligt för vederbörande att inom denna tidrymd ägna ärendet en så omsorgsfull och ingående behandling, som för ett tillförlitligt lagstiftande i ämnet erfordras. Man

finner även, att kammarkollegium i sitt yttrande över lagförslaget förklarar sig icke ha kunnat utföra någon »allsidig utredning», ty »till en sådan utredning har den nådiga remissen desto mindre givit kollegium anledning, som tiden för remissens besvarande varit för kollegium mycket begränsad». Detta var givetvis icke ägnat att lända den kommande lagstiftningen till gagn.

Nu förefinnas emellertid aldeles särskilda skäl, som tala för att just det lagförslag, vattenrättskommittén framlagt, blir föremål för en mer än vanligt ingående uppmärksamhet och omsorgsfullt prövas från olika synpunkter, innan det i slutgiltigt skick framlägges. Förslaget omfattar nämligen ett av de mest svårlösta och på samma gång betydelsefulla problem den ekonomiska politiken har till uppgift att lösa i nutiden, och det beslut, statsmakterna komma att fatta i ärendet, blir i hög grad bestämmande för den riktning, utvecklingen inom näringslivet skall taga i Sverige under en lång följd av år. Redan av denna anledning borde intet försummas, som kan lämna bidrag till en god lösning av frågan.

Granskas betänkandet närmare, finner man detta krav än mer befogat. Utan överdrift kan det nämligen sägas, att sällan något lagförslag sett dagen, som, följande nya grundsatser angående vem expropriationsrätt bör tillerkännas, innebär så kraftiga ingrepp uti bestående äganderättsförhållanden som det nu föreliggande. I vårt land torde något motstycke därtill icke finnas, och vid jämförelse med utländska förhållanden märkes, att kommittén gått längre uti beredandet av expropriationsrätt åt *enskilda*, än vad brukligt är. Den expropriationslag, riksdagen behandlade år 1913, avsåg rätt till marklösen för *allmännyttiga* ändamål och behov. Första kammaren ansåg då, att man gått för långt uti förlänande av dylik rätt, men vad skall nu sägas om ett lagförslag, som för *privatekonomiska* ändamål vill medgiva rätt till expropriation av jord på sådant sätt, att hela bygdens och samhällens intressen därav på det kännbaraste beröras. Man erinrar sig uppdragningen av sjön Skagern för Gullspångsbolagets räkning. Säkerligen måste synnerligen tungt vägande skäl förebringas, om riksdagen skall förmås att gå så långt, som kommittén avser, och i varje fall torde man komma att fordra helt andra garantier, än vad kommittén ansett sig böra föreslå, om expropriationsrätten icke bara skall tjäna företagareintresset eller vinningslystnaden, utan med minsta skada för den jordbrukande befolkningen och andra medföra allmännyttiga och national-ekonomiskt fördelaktiga resultat.

När man vidare tar i övervägande, att kommittébetänkandet innehåller framställningar rörande så omtvistade och avgörande spörsmål för Sveriges kraftproduktion som de, vilka beröra kungsådrams tillvaro och införandet av en koncessionslagstiftning för utbyggande av vattenfall, inses, hur nödvändigt det är, att ärendet kommer inför riksdagen i synnerligen väl förberett skick.

Det är för övrigt en hel mängd av viktiga frågor, som falla inom det lagstiftningsområde, som här avhandlas. Det må endast erinras om att utlänningar eller av utländskt kapital beroende bolags förvärv av kraftkällorna nära sammanhänger därmed. I vårt västra grannland har vattenrättslagstiftningen rullats upp med utgångspunkt från försöken att begränsa det utländska finanskapitalets herravälde över naturtillgångarna. Kommittén har icke ägnat denna sak någon uppmärksamhet. Den har likaledes lämnat utan avseende vad som för ortsbefolkningen kring ett kraftföretag är viktigt nog, nämligen möjligheten att få förköpsrätt till kraften inom viss gräns. Det vore ju egendomligt, om t. ex. kraften skulle få exporteras till grannländerna, men ortsbefolkningen fortfarande nödgas importera fotogen och kol för sin årliga konsumtion. Flera andra synpunkter skulle kunna framföras, men det, som nu anförts, torde vara till fyllest att motivera uttalandet om att ärendet måste i synnerligen väl förberett skick och underkastat en allsidig prövning komma på riksdagens bord.

Nu måste man emellertid, tyvärr, säga, att vad som hittills blivit känt om ärendets behandling icke är ägnat att ge den känsla av trygghet för att alla synpunkter bliva beaktade, som man kunde önska.

Hela det framlagda kommittébetänkandet, såväl i fråga om dess allmänna läggning som beträffande de förslag, vilka framställas, och beskaffenheten av kritiken mot en uppfattning motsatt kommitténs, bär tydliga spår av den sammansättning, dåvarande regering gav åt densamma. Företagareintresset, så som det tolkas av kraftindustriens målsmän, tar sig det mest fullödiga uttryck, men föga varsnas av de strävanden, vilka avse att tillförsäkra hela nationen fördelen av att inom sina rämärken äga de väldiga krafttillgångarna. Kommittébetänkandet framstår som ett genomarbetat och enhetligt uttryck för åskådningar, vilka äro rakt motsatta dessa strävanden, och det står i väsentliga delar i strid med den kraftkonsumerande industriens och ortsbefolkningens intressen. När så befinnes vara förhållandet, är det så mycket viktigare, att även andra synpunkter än de, kommittén anlagt, få göra sig gällande

redan på förberedelsernas stadium under det stora lagstiftningsarbetet. Har man förut sorgfälligt uteslutit dem, böra de nu få tillfälle att göra sig hörda. En lycklig lösning av frågan åstadkommes icke på annat sätt.

Efter vad man kunnat erfara, har Kungl. Maj:t likväl icke ännu vidtagit någon åtgärd i detta syfte. Sedan yttrandena över kommittébetänkandet inkommit, tillkallades visserligen tvenne jurister inom justitiedepartementet, varav den ene var kommitténs sekreterare och ledamot, för att granska utlåtandena och göra de bearbetningar av lagförslaget, som därav kunde anses påkallade, men det är givet, att deras arbete under dylika förhållanden måste bli av i huvudsak lagteknisk beskaffenhet. Den ene av ämbetsmännen torde i varje fall i sak vara bunden vid sitt tidigare votum. Vi ha således för närvarande icke någon beredning, som fått ovannämnda uppgift, utan den faran föreligger, att kommittébetänkandet efter denna mer lagtekniska bearbetning går till lagrådet och så under ideligt skriande från intresserat håll drives fram till avgörande i riksdagen, utan att de i eminent mening »samhällsbevarande» synpunkterna fått göra sig hörda innan dess. Så bindes utvecklingen för avsevärd tid framåt på ett sätt, som icke är till gagn för land och folk, utan i främsta rummet tillgodoser intressen, vilka borde underordnas samhällets välfärd.

Det är i syfte att förekomma, att lagstiftningsarbetet i denna fråga växlas in på ett dylikt felspår, yrkande här framställes om förnyad saklig beredning av ärendet. Därmed torde något nämnvärt försinkande av dess slutliga avgörande icke komma att ske.

Vad den ifrågasatta beredningen angår, tillhör det givetvis Kungl. Maj:t att ensam besluta om densamma, efter det anmodan framställts från riksdagens sida. Den förvissningen må likväl kunna uttalas, att Kungl. Maj:t därvid beaktar de önskemål, som ovan anförts, och att resultatet av beredningens arbete måtte offentliggöras och ej endast ske inom departementet på sådant sätt, som de nu tillkallade ämbetsmännens arbete bedrives.

Det hemställes,

att riksdagen, under hänvisning till vad ovan anförts, måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville genom tillsättande av en särskild beredning underkasta den del av det betänkande, vattenrätts- och dikningslagstiftningskommittéerna avgivit den 17 december

1910, som angår den lukrativa vattenrätten, sådan omprövning, att ärendet, innan det förelägges riksdagen, blivit föremål för allsidig och omsorgsfull behandling från olika synpunkter, i avsikt att därigenom såväl betrygga ett behörigt tillgodoseende av de olika behov, vilka äro förbundna med kraftproduktionen, som att tillvarataga de samhällliga intressen, vilka böra vara bestämmande för den blivande vattenrättslagstiftningen.

Stockholm den 24 januari 1915.

Erik Palmstierna.
